

שאלה א

שאלה על מאי דנהיגי עלמא לברוכי על הקאווי ברכה אחרונה אי שפיר עבדי או לא:

תשובה הנה לענין אכילה בכל האסורין דבר מוסכם מהפוסקים שאם יש מתחילת אכילה עד סוף אכילה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין וכדאיתא בכריתות נ"ב ע"ב, אבל לענין שתייה הרמב"ם פסק בפרק ב' מהלכות שביית עשור ובפרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות שאם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין. וכבר כתב המ"מ שיש מי שכתב שאף שיעור השתי' בכדי אכילת פרס והבי' ראיה ודחה ראיתו, וכתב שהרי"ץ בן גיא וות הסכים לדעת הרב ז"ל וסוגיין דעלמא הכי אזלי, וכן סתם הש"ע בא"ח סי' תרי"ב כסברא קמייתא אע"פ שהזכיר סברא אחרת בשם י"א. ומעתה מסתברא ודאי דכיון דבכל האסורין דכתיבו בהו אכיל' כל ששהא בכדי אכילת פרס לא מיקרי אכילה וכן לענין שתיה כל ששהא בכדי רביעית תו לא מיקרי שתיה, א"כ משמע ודאי דהוא הדין לענין ברכה כל ששהא באכילה ובשתיה כפי השיעור תו לא מיקרי אכילה ובשתיה לברוכי עלה ברכה אחרונה. וכן נראה מדברי רש"י בפרק כיצד מברכין דף לט דהא דקשי' ר"י היכי מברך על זית מליח כיון דשקילא לגרעינא בצר ליה שיעורא, כתב הרב וגם ברכת פירות הארץ אכילה כתיבה ואכילה בכזית ע"כ, וידוע כל ששהא לא מיקרי אכילה:

ואם כן זכינן לדין דבקאווי שמחמת חומה הרגילות לשתותה לאט לאט ומלתא דפשיטא שמתחלת השתיה עד סופו שהה טפי מרביעית דלא מצי לברוכי ברכה אחרונה דהא ליכא שעורא. וליכא למימר דכיון דאורחיה בהכי

אף ששהא טפי מרביעית מצטרפין, דהא אמרינן בפ' אלו עוברין [פסחים מ"ד ע"א] הנה לכותח הבבלי דלית ביה בכזית כדי אכילת פרס, אי בעיניה דקשריף ואכיל לי' בטלה דעתו אצל כל אדם, ואי משטר קשטר ואכיל לית ביה כזי' באכילת פרס. הנה לך בבירור דאף כותח דאורחיה למכליה בכה"ג לטבולי ביה כיון דליכא כזית באכילת פרס אין מצטרפין. והכי מוכח נמי מהא דאיתא בכריתות פ' א"ל נ"ג ע"א [דהתירו למגע טמא מת להניק את בנה ובנה טהור משום דספק ינק כשעור ספק לא ינק, ואת"ל ינק ספק ינק בכדי אכילת פרס ספק ינק ביותר מכדי אכילת פרס, הרי לך שאף במידי דאורחיה דתינוק לינק פורתא פורתא בעינן שיהא בכדי אכילת פרס ודוק מינה לנדרן דידן שה"ה והוא הטעם:

אוצר החכמה

איברא שראיתי בספר שירי כנה"ג בסימן ר"ד שהביא בשם הר"י אבולעפיא שלא היה מברך על הקאווי ברכה אחרונה, דן מדעתו שיצא לו מהא דתניא בתוספתא דיומא נ"ד הלכה ג' שתה וחזר ושתה וכו', והשיב על זה שאינו נראה בעיניו חדא דמי האומר דבשתיית הקאווי שוהה יותר מכדי רביעית, ועוד שאני התם דהדבר תלוי ביתובי דעתא אבל הכא בהנאה תליא מלתא ע"כ. ואינן כדאי להשיב עליהן, דמ"ש מי יימר דשוהה יותר מכדי רביעית כנראה שלא שתה מימיו קאווי, או אולי חשב ששיעור השהיה הוא בין שתיה לשתיה, וטעות הוא ששיעור השתיה עצמה הוא בכלל השהיה. ואף לפי מחשבתו מלתא דפשיטא דטפי מהאי שעורא משתהו אינשי לשתות הקאווי. גם מ"ש דשאני התם משום דתליא מילתא ביתובי דעתא הוא טעות שדין זה ישנו בכל האסורין וכדאיתא בכריתות, וטעמא דמילתא משום דכיון ששהה תו לא מקרי אכילה, ולא כמו שחשב שאינו אלא ביום הכפורים. גם מה שכתב דהכא בהנאה

תליא מילתא, גם זה טעות דברכה ראשונה בהנאה תליא מילתא אבל ברכה אחרונה באכילה תליא מילתא ואין אכילה פחות מכזית, וכל ששה ליכא שעורא ותו לא מצי לברוכי:

ואי קשיא הא קשיא ממה שכתב הש"ע א"ח סי' ר"ח ס"ב [חמשת] מיני דגן ששלקן ועשה מהן תבשיל אפילו ערב בהן דבש הרבה יותר מהן מברך במ"מ ולבסוף על המחיה, ומדסתם סתומי משמע ודאי שאף שיש בתערובת כזית יותר מכדי אכילת פרס שמברך לבסוף על המחיה, והא הכא ע"כ ששוהה באכילה יותר מכזית בכדי אכילת פרס והיכי מצי לברוכי על המחיה. וכן קשה ממ"ש בס"ט ערב קמח דוחן עם קמח של ה' מיני דגן אם אין בו כזית דגן בא"פ מה' המינים בתחלה מברך המוציא ולבסוף על המחיה, וה"נ היכי מצי לברוכי על המחיה כיון דליכא כזית דגן בא"פ, והא ע"כ משתהה באכילתו בא"פ ותו ליכא שעורא לצרופי לברוכי ברכת על המחיה. ומסתבר לן דלא קשה ולא מידי דהכי חזו רבנן לתקוני לענין ברכה אחרונה דכל שיש בו מה' המינים אפי' דבר מועט אינך לא חשיב ומגרר גריר בתר ה' המינים וכאילו כולו מה' המינים דמי, ותדע דהא בהני תרתי דיני' דכתיבנ' מסתבר ודאי שאף שלא אכל אלא כזית מהתערובת דמברך לבסוף על המחיה, ואם איתא אפי' תימא דמיירי כשיש כזית בא"פ סוף סוף בההוא כזית דקאכיל לית ביה שיעורא דכזית מה' המינים והיכי מצי לברוכי על המחיה, אלא משמע ודאי כדאמרן דהכי דייני רבנן כל התערובת כאילו הוה כולו מה' מינים לתוד, וכן בספר מגן אברהם הסכים לזה, ולזה הסכימו גדולי בעלי ההוראה שבדור והכי נקטינן:

ודע שהראב"ד סבר בהשגות פרק י' מהלכות תרומות כסברת הר"ץ בן גיא דאף

לשתיה בענין בא"פ וע"ש בכ"מ שכתב בשם הר"י קורקוס והוא סיוע לנדון שלנו לענין ברכה שלא יברך כיון ששהה, והכי מוכח נמי ממאי דאיתא בסוף פרק לולב הגזול [סוכה מ"ב ע"ב] דקטן מרחיקין מצואתו ובלבד שיאכל כזית בא"פ, ופי' רש"י דאם לא כן הו"ל כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר ע"ש, ואם כן הכי נמי לענין ברכה הו"ל כאוכל כחצי זית היום וכחצי זית למחר ודו"ק:

שאלה ב

שאלה הא דקי"ל טרפה אינה יולדת מי אמרינן דה"ה לזכר טרפה שאינו מוליד או דילמא דזכר אף על פי שהוא טרפה מוליד:

תשובה לכאורה נראה להביא ראיה מהא דאמרי' ר"פ אלו טרפות [חולין מ"ג ע"א] דר"י בר יהודה ס"ל דניקבה המרה טרפה, ואהדרו ליה חברייא לר"י בר יהודה ישפוך לארץ מרירתו ועדין איוב קיים, אמר ליה אין מזכירין מעשה ניסים, דאי לא תימא הכי יפלו כליותי ולא יחמול מי קא חיי, אלא ניסא שאני דכתיב רק את נפשו שמור ה"נ ניסא שאני. והנה מצינו שאיוב הוליד אחר כך בנים ובנות אף על פי שהיה טרפה, והשטן לא הוזהר אלא על שמירת נפשו ולא לשמור אברי ההולדה, ואף על פי כן הוליד, משמע דטרפה מוליד. ויש לדחות שאעפ"י שמתחילה היה טרפה נתקן אחר כך ומשום הכי מוליד. ואע"ג דבריש פרק בהמה המקשה [חולין ס"ח ע"ב] אמרי' דטרפה שנטרפה שוב אין לה היתר, אולי יש לחלק בין בידי אדם לבידי שמים וכמ"ש בפריי פר"ח י"ד סימן מ"ד סעיף י"ג. אי נמי נעשה לו נס גם לזה:

אמנם באמת נראין הדברים דאין לחלק בין זכר לנקבה וכי היכי דנקבה אינה יולדת הכי נמי הזכר אינו מוליד, וראיה לדבר מהא